

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

Design of Rangsit Prayunsak Canal's Learning Space

through the Design Thinking Process

ธนภูมิ วงษ์บำรุง¹ วรากร สงวนทรัพย์² ปริญา มรรคสิริสุข³ วิกันดา สีคง⁴

Tanaphoom Wongbumru¹ Varakorn Saguansub² Prinya Maksirisuk³ Wigunda Seekong⁴

Received: 11/08/2022

Revised: 20/09/2022

Accepted: 15/12/2022

บทคัดย่อ

คลองรังสิตประยูรศักดิ์อยู่ในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี มีประวัติศาสตร์มากกว่า 100 ปี คลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นคลองขุดในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้สะท้อนถึงการวางระบบชลประทาน การพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตร การตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และนับว่าเป็นพื้นที่ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ที่อยู่อาศัย และแหล่งเรียนรู้ประเภทต่างๆ อย่างหลากหลาย ดังนั้นงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ในส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ 2) เพื่อออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบเพื่อเตรียมเข้าสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของยูเนสโก วิธีการดำเนินวิจัยประกอบด้วย การสำรวจพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ในเขตเทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการกระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับภาคีเครือข่าย จำนวน 50 คน ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์มีความโดดเด่นของประวัติศาสตร์ ในขณะที่ความสำคัญของคลองได้ลดบทบาทลงจากเดิม วิถีชีวิตของประชาชนส่งผลต่อรูปแบบการเรียนรู้และการเข้าถึงของพื้นที่ ดังนั้น ในการออกแบบพบว่าพื้นที่ต้นแบบเพื่อการเรียนรู้จากความต้องการของหน่วยงานท้องถิ่นจำนวน 10 พื้นที่ ซึ่งผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการกระบวนการคิดเชิงออกแบบจากเทศบาลทั้ง 4 แห่ง สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ย่าน ได้แก่ ย่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ย่านการเรียนรู้อาหารและสุขภาพ ย่านนันทนาการเพื่อการเรียนรู้ และย่านการเรียนรู้ธรรมชาติและนิเวศวิทยา ทั้งนี้ กิจกรรมภายในย่านต้องมีการเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่มีอยู่เดิมเพื่อสนับสนุนให้พื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นพื้นที่เรียนรู้อย่างสมบูรณ์ภายใต้การสนับสนุนของเครือข่ายพื้นที่ร่วมกับท้องถิ่นในการขับเคลื่อนไปสู่สมาชิกเมืองแห่งการเรียนรู้ของยูเนสโก

คำสำคัญ: พื้นที่การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม กระบวนการคิดเชิงออกแบบ คลองรังสิตประยูรศักดิ์ อำเภอธัญบุรี

Abstract

Rangsit Prayunsak Canal located in Thanyaburi District, Pathum Thani Province, which a history background more than 100 years. Rangsit Prayunsak Canal was a canal dug in the reign of King Rama V that

¹⁻⁴ สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Department of Architectural Technology, Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

ผู้นิพนธ์ประสานงาน อีเมล: wigunda_s@rmutt.ac.th

changed continually from the past to the present. It was considered an area that plays an important role in economy, industry, housing, and various types of learning resources. Therefore, the objectives of this research were to 1) analyze the potential of the Rangsit Prayunsak Canal area to promote learning spaces and 2) to design learning spaces through participatory approach by a design thinking process in preparation for applying UNESCO learning city concept. The research method consisted of surveying the Rangsit Prayunsak Canal area; Rangsit Municipality, Bueng Yitho Municipality, Thanyaburi Subdistrict Municipality, and Sanan Rak Municipality through a design thinking process workshop with 50 network participants. The results revealed that the potential of the Rangsit Prayunsak Canal area was distinguish of history, while the former role of canal has been less importance. Also, people lifestyles affect the learning patterns and their accessibility. Therefore, the design stage, 10 prototypes for learning spaces from local authorities' requirements, through the process of design thinking workshops of 4 municipalities, can be divided into 4 zones, namely 1) historical learning zone, 2) food and health learning zone, 3) recreational learning zone, and 4) nature and ecology learning zone. However, all activities within the zones must be linked to existing activities in order to create Rangsit Prayunsak Canal to complete learning space by local network and community member's support. This would be driving towards the learning city principle of UNESCO.

Keywords: Learning Space, Participation, Design Thinking, Rangsit Prayunsak Canal, Thanyaburi District

1. บทนำ

คลองรังสิตประยูรศักดิ์อยู่ในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เป็นคลองที่ขุดสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2433 แล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2440 เพื่อส่งเสริมชลประทานในกลุ่มแม่น้ำของที่ราบภาคกลาง ซึ่งเชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำนครนายก ที่ใช้ในการเพาะปลูกเป็นส่วนใหญ่และนำเอาความอุดมสมบูรณ์มาสู่นาข้าว มีความยาว 53 กิโลเมตร กว้าง 16 เมตร ลึก 3.20 เมตร นอกจากนี้การขุดคลองมีประโยชน์ในด้านการคมนาคม ค้าขาย รวมถึงการนำพืชผลทางการเกษตรออกสู่ตลาดภายนอก (ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล และคณะ, 2540) การพัฒนาดังกล่าวเป็นการเปิดพื้นที่ทำให้ผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตามริมคลอง และบริเวณคลองซอย ต่อมาในปี พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งเขตแขวงเมืองโดยกำหนดเขตท้องทุ่งหลวงรังสิตเป็นเมือง “ธัญบุรี” และได้เปลี่ยนชื่อและสถานะเป็นอำเภอธัญบุรีในปัจจุบัน โดยเขตอำเภอธัญบุรีมีอาณาเขตครอบคลุมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในช่วงคลอง 1-12 (จังหวัดปทุมธานี, 2556)

ผลจากการพัฒนาพื้นที่ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานถาวรและเกิดเป็นชุมชนเกษตรขนาดเล็กกระจายอยู่ตามคลองซอยต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นรวมถึงการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมกระจายตัวไปตามถนนพหลโยธิน ถนนสายหลักเลียบบคลองรังสิตประยูรศักดิ์-องครักษ์ และถนนคลองซอยต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาโครงการจัดสรร การลงทุนทางด้านพาณิชยกรรม ตลาด ห้างสรรพสินค้า ตลาดสี่มุมเมือง และตลาดไท เป็นต้น (จันทิมา อังคพณิกิจ และพิพัฒน์ กระแสจันทร์, 2559) มีการพัฒนาพื้นที่สถานศึกษาหลายระดับตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษา นอกจากสถานศึกษาแล้วกล่าวได้ว่าอำเภอธัญบุรีเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ผ่านหน่วยงานที่ตั้งอยู่เฉพาะด้านและเป็นแหล่งเรียนรู้ระดับประเทศ เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษารังสิต พิพิธภัณฑ์บัว สวนสนุกดรีมเวิลด์ และสวนสัตว์แห่งใหม่ขององค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (อสส.)

ดังนั้นในการวิจัยนี้มุ่งเน้นการเชื่อมโยงพื้นที่การเรียนรู้ที่มีอยู่ให้ตอบสนองต่อประชาชนและยังคงคำนึงถึงวิถีชีวิตประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ ที่สะท้อนเรื่องราวคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในการเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ของเมืองและเชื่อมโยงการเรียนรู้ตลอดพื้นที่เพื่อยกระดับจังหวัดปทุมธานีสู่เมืองแห่งการเรียนรู้ ตามเป้าหมายขององค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดให้

การพัฒนาด้านการศึกษาอยู่ในเป้าหมายที่ 4 (Sustainable Development Goal 4: SDG4) เป็นการสร้างหลักประกันเรื่องคุณภาพ ความครอบคลุมและการสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นปัจจัยสำคัญซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านอื่น ๆ โดยมีการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Institute for Lifelong Learning – UIL) และการสร้างสมาชิกเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของยูเนสโก (UNESCO Global Network of Learning Cities) (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565) โดยประเทศไทยมีเมืองที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองแห่งการเรียนรู้ 7 เมือง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงราย เทศบาลนครภูเก็ต เทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา เทศบาลเมืองพะเยา เทศบาลนครหาดใหญ่ และเทศบาลเมืองสุโขทัยธานี

สำหรับจังหวัดปทุมธานีถือเป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาสู่การเป็นเมืองแห่งความรู้ ซึ่งปัจจุบันได้มีทิศทางในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ ภายใต้วาระการขับเคลื่อน จังหวัดปทุมธานีเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้จังหวัดปทุมธานีเป็นเมืองของทุกคน โดยเลือกพื้นที่พัฒนาสู่ย่านการเรียนรู้ที่อยู่ในเขตปกครองของอำเภอธัญบุรีประกอบด้วย เทศบาลเมืองนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ ซึ่งจะเป็นหน่วยงานของรัฐในการสนับสนุน และร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาและยกระดับในการขับเคลื่อนแห่งการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ในหลากหลายมิติ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ในการส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้
- 2.2 เพื่อออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการคิดเชิงออกแบบ

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

3.1 การออกแบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

เมืองแห่งการเรียนรู้ หมายถึง เมืองที่มีการใช้ทรัพยากรในทุกภาคส่วนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกคนและทุกระดับ โดยมีการใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ มีการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดช่วงชีวิต คุณสมบัติของเมืองแห่งการเรียนรู้ (Key Features of Learning Cities) มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ดังนี้ (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565)

1) ประโยชน์หลักจากการส่งเสริมเมืองแห่งการเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่ ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ และการรวมกลุ่มทางสังคม การพัฒนาทางเศรษฐกิจและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม รวมทั้งการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2) คุณลักษณะสำคัญที่จะนำไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ 6 ประการ ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้ ตั้งแต่พื้นฐานจนถึงอุดมศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ในครอบครัวและชุมชน การอำนวยความสะดวก ให้มีการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานที่ทำงาน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่ทันสมัย การส่งเสริมคุณภาพและความเป็นเลิศในการเรียนรู้ และการสนับสนุนวัฒนธรรมการเรียนรู้ ตลอดชีวิตอย่างเข้มแข็ง

3) เงื่อนไขสำคัญที่เป็นพื้นฐานการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ 3 ประการ ได้แก่ ความมุ่งมั่น และความเข้มแข็งของผู้นำการบริหารเมืองและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย รวมทั้งการเคลื่อนย้าย และการใช้ทรัพยากร

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เน้นผู้ใช้เป็นสำคัญ (Human Centered Design หรือ User-centered Design) โดยมีข้อสมมุติพื้นฐานที่ชี้นำการออกแบบคือ แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการที่เป็นสากลของมนุษย์กล่าวคือ มนุษย์ต้องการความสะดวกสบายทั้งทางกายและจิตใจและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังนั้น การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ จึงควรมีความยืดหยุ่นและตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ (Cornell, 2002) สำหรับลักษณะของการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้โดยเน้นมนุษย์หรือผู้ใช้เป็นสำคัญมี ดังนี้ (Brown, 2005; Gee, 2006)

1) สะดวกสบาย ปลอดภัย ถูกสุขอนามัย (Comfortable, Safe, and Healthful) เช่น มีแสงสว่างเพียงพอ มีการจัดวางรูปแบบของพื้นที่และวัสดุอุปกรณ์ให้มีความสะดวกสบาย เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่เหมาะสม (Ergonomics) เช่น มีโต๊ะเก้าอี้ขนาดพอเหมาะกับผู้ใช้ สามารถปรับ และเคลื่อนย้ายได้

2) ดึงดูดความสนใจ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และ जुใจในการมีส่วนร่วม (Stimulating) โดยการกระตุ้นประสาทสัมผัสจากภาพ/สี เสียง รูปทรงหรือสิ่งที่สามารถจับต้องได้ ด้วยการจัดพื้นที่สำรองไว้สำหรับกิจกรรมที่ไม่ได้วางแผนไว้ เช่น จัดพื้นที่สำหรับการพูดคุย/ทำงาน การจัดพื้นที่ให้โปร่ง/สามารถมองเห็นได้ทั่ว เช่น จัดพื้นที่เรียนรู้แบบเป็นทางการ (ชั้นเรียน) ใกล้เคียงกับพื้นที่เรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เช่น ห้องโถง/ล็อบบี้ หรือจัดพื้นที่เรียนรู้ให้อยู่ติดกับสวน/สนาม เป็นต้น

3) รักษาสมดุลระหว่างความเป็นชุมชนกับการอยู่คนเดียว เช่น ห้องสมุดยุคใหม่ที่มีทั้งห้องสำหรับประชุม กลุ่มย่อยและห้องที่มีความเป็นส่วนตัวสำหรับการศึกษา/ทำงานเป็นรายบุคคล จัดพื้นที่สำหรับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น จัดให้มีร้านกาแฟในบริเวณใกล้ห้องประชุมกลุ่มในห้องสมุด

4) ใช้งานได้ง่าย (Usability) ใช้งานได้ตามเป้าหมาย (Functionality) และปรับเปลี่ยนได้ (Adaptable) กล่าวคือ จัดพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้และหลากหลายตามความต้องการของผู้ใช้ เช่น พื้นที่สำหรับการบรรยายและการทำกิจกรรมกลุ่ม มีพื้นที่เพียงพอสำหรับการเคลื่อนย้ายคน/สิ่งของ

ทั้งนี้การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้มีความหมายเดียวกันกับพื้นที่สาธารณะ (Brown, 2005) คือ สถานที่หรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ พื้นที่เรียนรู้เสมือนจริงและ/หรือผสมผสานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในสังคมแห่งการเรียนรู้ พื้นที่การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในชั้นเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและครอบคลุมถึง (1) พื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพ (Physical Learning Spaces) เช่น ห้องเรียน ห้องอบรม ห้องห้องปฏิบัติการ ห้องทดลอง และพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (2) พื้นที่การเรียนรู้เสมือนจริง (Virtual Learning Space) เป็นสภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษาผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น โปรแกรม Blackboard หรือ Moodle และ (3) พื้นที่การเรียนรู้นอกอาณาบริเวณของสถาบันการศึกษา (Outdoor Learning Spaces) มีทั้งสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการเรียนรู้แบบเป็นทางการ เช่น ชุมชน ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่สำหรับการจัดเรียนรู้แบบปรับใช้สังคม (Service Learning) และ/หรือการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) (อภิภา ปรัชญพฤทธิ, 2560) ซึ่งสัมพันธ์กับมิติเชิงสังคมและมิติทางกายภาพ ทางด้านมิติเชิงสังคมนั้น Arendt (1958) ได้นิยามอาณาบริเวณความเป็นพื้นที่สาธารณะไว้ 3 ข้อ คือ (1) พื้นที่ที่สามารถเข้าถึงได้จากทุกกลุ่มคน (2) พื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมการใช้งานประชาชนในเมืองได้ (3) เป็นพื้นที่ถาวรขณะที่ Dijkstra (2000) ได้ระบุว่าพื้นที่เรียนรู้คือพื้นที่สาธารณะ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ (1) ไม่แบ่งแยกการใช้งานทุกกลุ่มคน (2) การยอมรับเสรีภาพส่วนบุคคลในการใช้พื้นที่ (3) พื้นที่ที่มีคุณค่าสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองและเป็นสถานที่สำคัญในด้านมิติเชิงกายภาพ Gehl (2010) กล่าวว่าลักษณะกายภาพของพื้นที่ที่ย่อมส่งผลต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดึงดูดผู้คนในการใช้พื้นที่สาธารณะและคุณลักษณะเชิงพื้นที่ที่มีสัดส่วนที่เหมาะสมต่อสัดส่วนมนุษย์จะมีอิทธิพลต่อการดึงดูดผู้คน ตลอดจนการรับรู้ทางสุนทรียศาสตร์และสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น ตัวอย่างการพัฒนาโครงการ Project for public space ได้แสดงถึงพื้นที่สาธารณะต่อการเรียนรู้โดยเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัย สร้างความรู้สึกสบายใจเมื่อใช้งานการใช้งานที่ยืดหยุ่น มีความสะดวกในการใช้งานและการเข้าถึงจากชุมชนโดยรอบ มีร่มเงา ตลอดจนมีสิ่งอำนวยความสะดวกทางภูมิทัศน์ (Facilities) สีวัสดุของอาคารหรือสถานที่ที่ส่งเสริมให้เกิดเอกลักษณ์ (Identity of Place) และน่าจดจำ (Lennard, 1995) โดยสามารถสรุปปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สาธารณะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดี คือ (1) การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ (Access and Linkages) (2) สภาพที่สะดวกสบายและภาพลักษณ์ที่ดี (Comfort and Image) (3) ผู้ใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้น (Uses and Activities) (4) การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Sociability)

3.2 การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ภายใต้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking)

ในการสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดขับเคลื่อนในระดับพื้นที่โดยผู้บริหารระดับท้องถิ่นเป็นแกนนำร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และประชาชนทั่วไป ในการ

ส่งเสริมพื้นที่เมืองแห่งการเรียนรู้ภายใต้หลักเกณฑ์ของยูเนสโก (UNESCO) มีเกณฑ์การประเมิน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (2) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) การบริหารจัดการเชิงนโยบาย และการขับเคลื่อนเชิงระบบอย่างมีส่วนร่วม (สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2565) ดังนั้น ปัจจัยในการพัฒนาพื้นที่เพื่อการเรียนรู้จะต้องเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากกลุ่มของชุมชนและเกิดความสมัครใจที่คำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ มีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการที่เป็นที่ยอมรับและเป็นแนวทางพื้นฐานสำหรับการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ซับซ้อนร่วมกัน คือ กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) (ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ, 2564) เป็นกระบวนการสร้างเครื่องมือแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่มีวิวัฒนาการตั้งแต่ช่วง ค.ศ. 1960 เริ่มจากการนำเอาความคิดสร้างสรรค์และมุมมองของคณะทำงานมาสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหา พัฒนาให้เป็นต้นแบบ จากนั้นนำมาทดลองใช้เพื่อให้ตอบโจทย์กับผู้ใช้และสถานการณ์อย่างแท้จริงที่หลุดออกจากกรอบการคิดแบบเก่าและการยึดบุคคลเป็นศูนย์กลางในการสร้างแนวคิด ความคิดสร้างสรรค์ การคิดอย่างคลุมเครือ การเข้าอกเข้าใจผู้อื่นและรูปแบบของบริบท ความอยากรู้อยากเห็น การคิดเชิงบวก และการสื่อสารผ่านเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ หรือในรูปของสัญลักษณ์ (Tim & Jocelyn, 2010) ทั้งนี้ เป็นกระบวนการคิดเพื่อแก้ไขปัญหาให้ถูกจุดด้วยวิธีการที่เหมาะสมที่สุดแก่ผู้ใช้/ผู้บริโภค (User-centered) เป็นหลัก โดยมีเจตนาในการสร้างผลลัพธ์ในอนาคตที่เป็นรูปธรรม เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ (ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ, 2564)

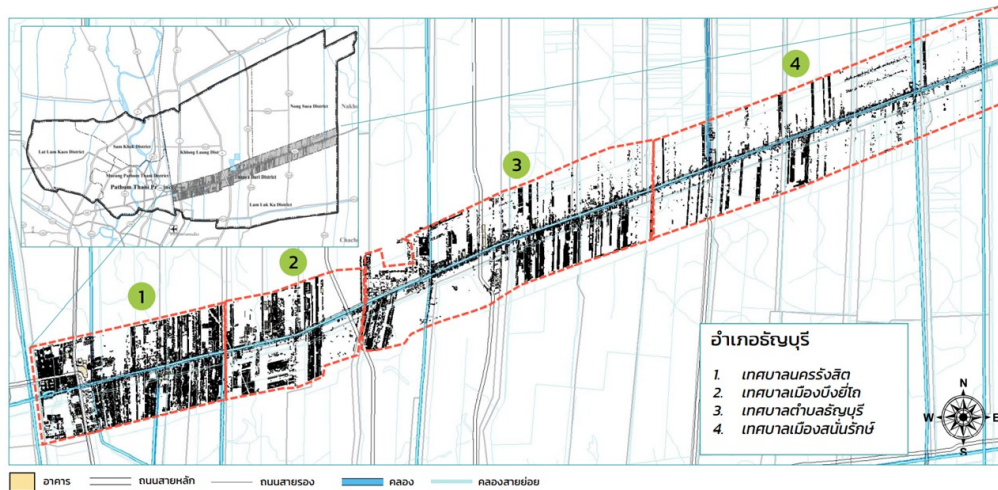
กระบวนการคิดเชิงออกแบบมีขั้นตอนดังนี้ (1) เข้าใจปัญหา (Empathize) โดยทำความเข้าใจกับปัญหาให้ถ่องแท้ในทุกมุมมอง เข้าใจผู้ใช้กลุ่มเป้าหมาย สิ่งที่ต้องการแก้ไขเพื่อหาหนทางที่เหมาะสมและดีที่สุด อาจเริ่มด้วยการตั้งคำถาม สร้างสมมติฐาน กระตุ้นให้เกิดการใช้ความคิดที่นำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ (2) กำหนดปัญหาให้ชัดเจน (Define) เมื่อทราบข้อมูลปัญหาที่ชัดเจนและวิเคราะห์อย่างรอบด้านแล้วจึงเอาข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่อคัดกรองให้เป็นปัญหาที่แท้จริง (3) ระดมความคิด (Ideate) คือ การนำเสนอแนวความคิดตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไม่มีกรอบจำกัด ผ่านหลายมุมมอง หลายหลายวิธีการให้มากที่สุด เพื่อที่จะเป็นฐานข้อมูลในการนำไปประเมินผล เพื่อสรุปเป็นความคิดที่ดีที่สุดสำหรับการแก้ไขปัญหา นั้น ๆ ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องเกิดจากความคิดเดียวอาจเป็นการผสมผสานหลากหลายความคิดให้ออกมาเป็นแนวทางสุดท้ายที่ชัดเจนก็ได้ (4) สร้างต้นแบบที่เลือก (Prototype) คือ การสร้างต้นแบบเพื่อทดสอบจริงก่อนที่จะนำไปผลิตจริง (การออกแบบผลิตภัณฑ์หรือนวัตกรรม) สำหรับในด้านอื่น ๆ ขั้นนี้ คือ การลงมือปฏิบัติหรือทดลองทำจริงตามแนวทางที่ได้เลือกแล้ว ตลอดจนสร้างต้นแบบของปฏิบัติการที่ต้องการจะนำไปใช้จริง (5) ทดสอบ ทดลอง (Test) นำต้นแบบหรือข้อสรุปที่จะนำไปใช้จริงมาปฏิบัติก่อนเพื่อทดสอบประสิทธิภาพ ตลอดจนประเมินผล เสร็จแล้วนำเอาปัญหา หรือข้อดีข้อเสียที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริงอีกครั้ง (พลเดช เชาวรัตน์, เมธี พิริยการนนท์ และศุภิดา สว่างแจ้ง, 2560)

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่า การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คล่องรังสิตประยูรศักดิ์จะต้องเน้นผู้ใช้เป็นสำคัญ พื้นที่การเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่น และตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้ กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และจูงใจการมีส่วนร่วม การออกแบบพื้นที่จะต้องมีความหลากหลายที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ทั้งนี้ ควรพิจารณาปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สาธารณะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดี คือ การเข้าถึงและการเชื่อมต่อสถานะที่สะดวกสบายมีภาพลักษณ์ที่ดี คำนึงถึงผู้ใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้น และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม โดยในงานวิจัยอาศัยกรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ภายใต้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ใน 5 ขั้นตอนมาปรับใช้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสม

4. วิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีวิจัย

4.1 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ครอบคลุมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ 1 – 12 ซึ่งอยู่ในเขตความรับผิดชอบ 4 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ ดังแสดงในรูปที่ 1

รูปที่ 1 พื้นที่ศึกษาคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในเขตการปกครองอำเภอธัญบุรี

เพื่อให้ได้พื้นที่ต้นแบบของเมืองแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ทางผู้วิจัยได้กำหนดขนาดกลุ่มประชากร วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เข้ามามีส่วนในการออกแบบพื้นที่ตามกระบวนการ Design Thinking จำนวน 50 คน ได้แก่

- 1) กลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่นทั้ง 4 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจพื้นที่ ทิศทางการพัฒนาพื้นที่ และมีประสบการณ์ไม่ต่ำกว่า 5 ปี กำหนดจำนวน 5 คน ต่อพื้นที่เทศบาล จำนวน 20 คน
- 2) กลุ่มตัวแทนหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่ตั้งอยู่ใน อ.ธัญบุรี จำนวน 10 คน
- 3) กลุ่มตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ ประธานชุมชน ประชาชนชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 10 คน
- 4) กลุ่มตัวแทนผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและผังเมืองจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ จำนวน 10 คน

4.2 เครื่องมือวิจัย

4.2.1 การสำรวจข้อมูลทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อให้ทราบภาพรวมของพื้นที่ของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ และการระดมความคิดเห็นในการคัดเลือกพื้นที่การเรียนรู้ของ เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์

4.2.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการออกแบบเชิงแนวคิด (Design Thinking) โดย (1) เริ่มจากการสร้างการรับรู้และมองภาพของการพัฒนาพื้นที่เรียนคลองรังสิตประยูรศักดิ์ร่วมกันผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 (2) การเข้าใจถึงปัญหาและสภาพพื้นที่โดยตัวแทนเจ้าของพื้นที่และประชาชน (3) การสร้างทางเลือกในการพัฒนาย่านการเรียนรู้ (4) การสร้างต้นแบบจำลองเพื่อนำมาระดมความคิดเห็น และ (5) การทดสอบเป็นการนำเสนอพื้นที่แก่เจ้าของพื้นที่และเครือข่ายผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 สรุปข้อเสนอแนะในการพัฒนาย่านการเรียนรู้

4.3 วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์และประมวลผลสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

4.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สังเกต ภายภาพของพื้นที่ที่จะนำมาสังเคราะห์เพื่อหาศักยภาพและโอกาสในการพัฒนาสู่พื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์และข้อมูลได้นำไปใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างการรับรู้ของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรม สังคม ชุมชน วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมและการคงอยู่

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการออกแบบเชิงแนวคิด ใช้การสังเกตและสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมประชุมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการและค้นหาประเด็นในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ โดยแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมปฏิบัติการ 10 พื้นที่ ประกอบไปด้วยตัวแทนจากภาคส่วนต่าง ๆ ให้มีการระดมสมอง และการเสนอแนวคิดร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์โควิด 19 เพื่อให้ได้ข้อสรุปของพื้นที่เรียนรู้ของแต่ละพื้นที่ผ่านการค้นพบที่สะท้อนถึงการเข้าถึงและการเชื่อมต่อ สภาพที่สะดวกสบาย คำนึงถึงผู้ใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้น และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

5. ผลการวิจัย

5.1 ศักยภาพของพื้นที่เพื่อการพัฒนาเป็นย่านการเรียนรู้

5.1.1 การตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางสถาปัตยกรรม

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานอดีตเป็นลักษณะวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ปัจจุบันยังคงพบเห็นอยู่บ้างด้วยการสร้างบ้านเรือนติดกับพื้นที่น้ำ ด้วยเป็นคลองสายหลักขนาดใหญ่แห่งแรกของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นทั้งแหล่งน้ำสำหรับใช้อุปโภค บริโภค และแหล่งทรัพยากรเพาะปลูกทำนาข้าว ตลอดจนเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักในสมัยอดีต จึงเป็นจุดเริ่มของการตั้งถิ่นฐานและวิถีชีวิตคนสมัยก่อน ภายหลังมีการขุดคลองตามซอยต่าง ๆ แบ่งซอยย่อยเป็นคลองแต่ละสายออกจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์สายใหญ่ อย่างไรก็ตามความเป็นชุมชนริมน้ำเริ่มจางหายไปจากสภาพแวดล้อมรวมทั้งความผูกพันกับสายน้ำและการใช้ประโยชน์จากคลองที่ขาดความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตจากเดิมที่เป็นเส้นทางสัญจรที่เห็นภาพการขนส่งสินค้าและค้าขาย ทางด้านสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นลักษณะบ้านไม้สองชั้นริมคลองยังคงปรากฏริมคลองยังเห็นวิถีชีวิต ประโยชน์ใช้สอยที่สอดคล้องกับการอาศัยริมน้ำ ซึ่งพบในช่วงเขตพื้นที่เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ และจากการมีชุมชนเชื้อสายจีน และมุสลิม ในพื้นที่ที่เห็นอาคารที่บ่งบอกความเด่นชัด ได้แก่ ศาลเจ้าตลอดแนวคลอง และมีสยิดบริเวณชุมชนมุสลิม คลอง 12

5.1.2 สังคม ชุมชน และวัฒนธรรม

พื้นที่ธัญบุรีมีโรงเรียนประถมและมัธยมสังกัดหน่วยงานถึง 52 โรงเรียน และระดับอุดมศึกษา ประกอบไปด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตกรุงเทพ และหน่วยงานที่ตั้งอยู่เฉพาะด้านและเป็นแหล่งเรียนรู้ระดับประเทศ เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษารังสิต พิพิธภัณฑ์บัวสวนสนุกดรีมเวิลด์ และสวนสัตว์แห่งใหม่ขององค์การสวนสัตว์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ (อสส.)

ด้วยประชากรที่อาศัยในพื้นที่ธัญบุรีนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย (ธนวัฒน์ จารูพงษ์สกุล และคณะ. 2540) โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีนพบว่าตลอดในคลองรังสิตประยูรศักดิ์มีศาลเจ้าในเขตเทศบาลนครรังสิต มีศาลเจ้า 4 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าไต้เซี่ยหุกโจ้ว (เจ้าพ่อเห้งเจีย) ศาลเจ้าไต้ฮงกง ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่ฯ ศาลหลักเมืองรังสิต ศาลเจ้าตลาดรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โหมมี ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า คลอง 4 ศาลเจ้าฮกเด็ก ไก่วเปี๊ยะ ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่คลองรังสิต ในส่วนของเทศบาลเมืองสนั่นรักษ์มีศาลเจ้าปึงเถ่ากง และองค์เจ้าแม่กวนอิม คลอง 12 ซึ่งสถานที่ดังกล่าวเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และยังคงพิธีกรรม ความเชื่อที่เคารพบูชา ด้านสุนทรียศาสตร์ ศาลเจ้ายังคงมีความสมบูรณ์ สวยงาม แสดงสถาปัตยกรรมจีนของชาวแต้จิ๋ว พื้นที่ของศาลเจ้ายังเป็นพื้นที่ทางสังคมแสดงคุณค่าที่มาจากขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชาวจีน

5.1.3 มรดกวัฒนธรรมและการคงอยู่

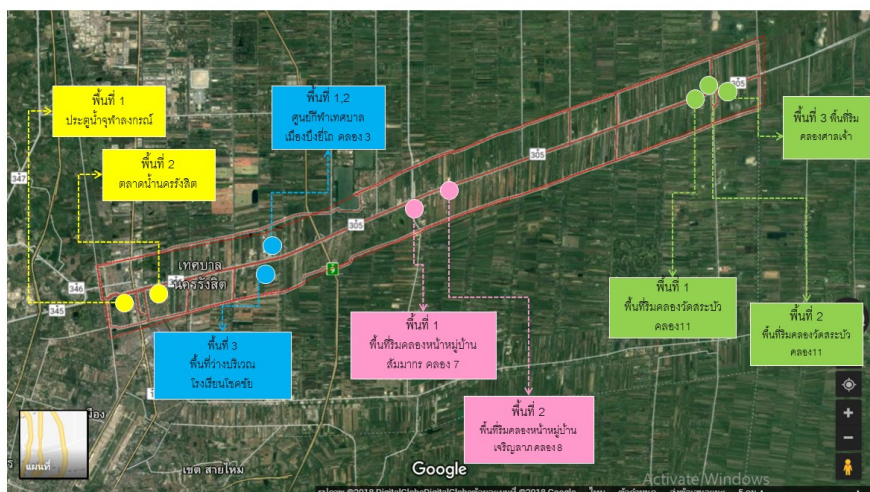
มรดกวัฒนธรรม ได้แก่ (1) คลองรังสิตประยูรศักดิ์ จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ พบการคงอยู่ด้านประวัติศาสตร์ สะท้อนเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ เป็นคลองขุดเพื่อการชลประทานแห่งแรกของประเทศไทย (พุดพัฒนา คำวชิระพิทักษ์ และ มณีนุชา คำวชิระพิทักษ์, 2563) ปัจจุบันมีการตั้งถิ่นฐานและหนาแน่นด้วยย่านชุมชนตลอดทั้งสองฝั่งคลองเห็นถึงคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ของเรือนพื้นถิ่นริมน้ำบางส่วนที่ยังหลงเหลือไว้ (2) กว๊านเดียวเรือรังสิต จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สะท้อนเรื่องราวให้เห็นถึงวิถีชีวิตการค้าขาย สะท้อนถึงการรับรู้ความเข้าใจถึงที่มาวิถีชีวิตและละเล่นวัฒนธรรมการกินในช่วงหนึ่งของชุมชนริมน้ำคลองรังสิตและสืบมาปัจจุบัน (3) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย จัดเป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2543 เป็นการแข่งเรือพายชนสัมพันธ์ในช่วงออกพรรษา (ในอดีตเป็นพื้นที่เกษตรกรรมปลูกส้ม) แสดงถึงภูมิปัญญาประเพณีอันเก่าแก่ในท้องถิ่น การแข่งเรือพายหรือเรือชนสัมพันธ์คงรูปแบบลักษณะเรือพายประเภทเรือ ยาว 30 40 และ 50 ฟุตพายทำจากสแตนเลส และปัจจุบันยังคงมีการใช้สอยเรือพายในคลองสายย่อยและคลองรังสิต อย่างไรก็ตามการแข่งขันเรือพายในคลองรังสิตประยูรศักดิ์ต้องพิจารณาถึงระดับน้ำในคลองประกอบกัน

5.2 การคัดเลือกพื้นที่การเรียนรู้และรายละเอียดพื้นที่

ในการออกแบบพื้นที่แห่งการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ที่ครอบคลุมทั้ง 4 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี และเทศบาลเมืองสนนรักษ์ ดำเนินไปตามกระบวนการออกแบบเชิงแนวคิด (Design Thinking) คณะผู้วิจัยได้ประสานหน่วยงานท้องถิ่นพร้อมตัวแทนผู้นำชุมชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ดังกล่าว เพื่อให้ได้พื้นที่พัฒนาจัดทำแนวคิดพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับคลองรังสิตประยูรศักดิ์ จำนวน 10 พื้นที่ ดังแสดงในรูปที่ 2 และลงพื้นที่สำรวจภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการรับฟังและนำเสนอพื้นที่แห่งการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์

พื้นที่	ภาพกิจกรรม	ลงพื้นที่สำรวจร่วมกับท้องถิ่น/ชุมชน
เทศบาลนครรังสิต (คลอง 1 - 2 - 3)		 ก) พื้นที่บริเวณประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ข) พื้นที่ตลาดน้ำนครรังสิต
เทศบาลเมืองบึงยี่โถ (คลอง 3 - 4 - 5)		 ก) พื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ 2 พื้นที่ (ตรงข้ามศูนย์การแพทย์บึงยี่โถ) ข) พื้นที่ว่างเอกชนข้างโรงเรียนโชคชัย
เทศบาลตำบลธัญบุรี (คลอง 6 - 7 - 8)		 ก) พื้นที่ริมคลองหน้าหมู่บ้านสมมาตร ข) พื้นที่ริมคลองหน้าหมู่บ้านเจริญผล 5
เทศบาลเมืองสนนรักษ์ (คลอง 9-10 -11- 12)		 ก) พื้นที่บริเวณริมคลองวัดสระบัว 2 พื้นที่ ข) พื้นที่ที่ริมคลองศาลเจ้าคลอง 12

รูปที่ 2 ตำแหน่งพื้นที่การเรียนรู้

ผู้วิจัยได้สรุปรายละเอียดทั้ง 10 พื้นที่ ได้แก่ เทศบาลนครรังสิต จำนวน 2 พื้นที่ เทศบาลเมืองบึงยี่โถ จำนวน 3 พื้นที่ เทศบาลตำบลธัญบุรี จำนวน 2 พื้นที่ และ เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ จำนวน 3 พื้นที่ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์

พื้นที่การเรียนรู้	ความสำคัญและการเชื่อมโยงการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์	บริเวณที่ตั้งพื้นที่การเรียนรู้
ประตูน้ำ จุฬาลงกรณ์	เป็นพื้นที่เกาะกลางมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์โดยเป็นสถานที่ประตูปิดสายน้ำของทุ่งหลวงรังสิตและรัชกาลที่ 5 พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เรียนนามประตูน้ำในพระบรมนามาภิไธยว่า “ประตูจุฬาลงกรณ์” มีการจัดงานรำลึกเรื่อยมา ทางเทศบาลนครรังสิตมีนโยบายการพัฒนาให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งศูนย์กลางพักผ่อนและเรียนรู้เนื่องจากมีประชาชนมาใช้พื้นที่ริมคลองเป็นจำนวนมากและสามารถเชื่อมโยงไปยังสถานีรถไฟรังสิต (สายสีแดง) ได้ในรัศมี 500 เมตร จึงเป็นพื้นที่มีศักยภาพในการนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของคลองรังสิตประยูรศักดิ์	
ตลาดน้ำ นครรังสิต	ตั้งอยู่บริเวณคลอง 1 และคลอง 2 ถนนรังสิต-นครนายก อำเภอธัญบุรี มีทั้งหมด 11 แยก โดยแพที่ 1-2 บอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่อดีต ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งคลองรังสิตประยูรศักดิ์ แพที่ 3 จัดจำหน่ายสินค้าโอท็อปจากชุมชนในเขตเทศบาลเมืองรังสิต อาทิ น้ำมันมะพร้าว ขี้ผึ้งสมุนไพร แพที่ 4-10 จำหน่ายอาหารคาวหวาน โดยเฉพาะก๋วยเตี๋ยวเรือเมืองรังสิตที่ขึ้นชื่อ แพที่ 10 เป็นการบริหารนวดแผนไทย โดยกลุ่มแม่บ้านในเขตเทศบาลเมืองรังสิต อย่างไรก็ตามภาวะเศรษฐกิจจากมหาวิกฤตอุทกภัยในปี 2554 และต่อเนื่องมาถึงการแพร่ระบาดของโควิด 19 ทำให้พื้นที่ตลาดน้ำดูซบเซาลงอย่างเห็นได้ชัด มีจำนวนร้านที่เปิดน้อยลง ขาดการดูแลรักษาและบริหารจัดการ ดังนั้นการฟื้นฟูพื้นที่จะทำให้กิจกรรมที่หายไปกลับมาและคงอัตลักษณ์ของก๋วยเตี๋ยวเรือได้อย่างดี	

ตารางที่ 2 รายละเอียดพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ (ต่อ)

พื้นที่การเรียนรู้	ความสำคัญและการเชื่อมโยงการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์	บริเวณที่ตั้งพื้นที่การเรียนรู้
ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ	เทศบาลเมืองบึงยี่โถได้ปรับปรุงพื้นที่บริเวณสวนเฉลิมพระเกียรติฯ ขอยสวนกุหลาบ คลอง 4 ให้กลายเป็น "ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ" (Bueng Yitho Sport Complex) ซึ่งประกอบด้วยสนามฟุตบอล จำนวน 2 สนาม, สนามแบดมินตัน จำนวน 4 สนาม และลานออกกำลังกาย และยังจัดเป็นโรงพยาบาลสนามในช่วงวิกฤตการแพร่กระจายของโรคระบาดโควิด-19 พื้นที่ที่จะนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้ นั้นเป็นบริเวณพื้นที่สวนสาธารณะที่ใกล้กับสนามฟุตบอล และพื้นที่สวนเฉลิมพระเกียรติ-ออกกำลังกาย พื้นที่ทั้งสองแห่งอยู่ใกล้ชุมชนและศูนย์การแพทย์บึงยี่โถ สามารถเชื่อมจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์โดยใช้การเดินเท้าและจักรยานในระยะ 500 เมตร	
ที่ว่างเอกชน (ข้างโรงเรียนโชคชัย)	เดิมเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจัดงานชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีสินค้าจำหน่ายเช่น สบู่สมุนไพร, น้ำยาซักผ้า น้ำยาล้างจาน, ยาสมุนไพร, ลูกประคบสมุนไพร, เครื่องเงิน และอาหารพื้นถิ่นและมีการสาธิตการปลูกกล้วยและปลูกถั่วพู เจ้าของพื้นที่ยังคงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะการอยู่กับการธรรมชาติ การปลูกผักปลอดสารพิษ และมีความต้องการเชื่อมโยงพื้นที่กับศาลเจ้าและคงความสำคัญให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และได้เปิดพื้นที่สาธารณะริมคลองให้ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย	
พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านส้มหลาง	เป็นพื้นที่ที่ทางเทศบาลตำบลธัญบุรีได้ใช้ประโยชน์จากกรมชลประทาน มีการพัฒนาพื้นที่สาธารณะไว้เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้มาออกกำลังกาย อย่างไรก็ตามพื้นที่ดังกล่าวยังมีกิจกรรมที่ไม่หลากหลาย ทางเท้า และอุปกรณ์ต่าง ๆ ไม่พร้อมใช้งาน ทำให้เป็นพื้นที่ที่ทางเทศบาลตำบลธัญบุรีเห็นถึงความสำคัญในการปรับปรุง พร้อมกับแนวคิดส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องสุขภาพของคนเมือง	
พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านเจริญลาก 5	เป็นพื้นที่โล่งซึ่งทางเทศบาลตำบลธัญบุรีมีแนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวรองรับกิจกรรมของชุมชนโดยรอบซึ่งเป็นบ้านจัดสรรกระจายตัวอยู่อย่างหนาแน่น แต่ยังมีพื้นที่สาธารณะไม่เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ สังเกตได้ว่าพื้นที่ดังกล่าวจะมีประชาชนมาพักผ่อนนั่งด้วยได้พื้นที่โล่งและร่มไม้ขนาดใหญ่ และมีกิจกรรมตกปลาในพื้นที่พบเห็นได้ในเวลาประมาณ 10.00 น. เป็นต้นไป	
ริมคลองวัดสระบัว คลอง 11	เป็นพื้นที่สาธารณะขนาดใหญ่ กิจกรรมในพื้นที่มีคือตลาดนัดตอนเช้าและตอนเย็นทุกวันทำให้พื้นที่มีความหนาแน่นของผู้คนที่มาจ่ายตลาด และในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ทำให้กิจกรรมในพื้นที่ซบเซา ในอนาคตมีแนวโน้มย้ายตลาดริมคลองไปอยู่ที่เดียวกันกับตลาดในพื้นที่วัดสระบัวเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการบริหารจัดการและดูแลของเทศบาลเมืองสนนรักษ์ พื้นที่หน้าวัดปัจจุบันสร้างเขื่อนคอนกรีตเพื่อป้องกันน้ำท่วม โดยมีการออกแบบให้สามารถลงไปยังพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ได้ เช่น กิจกรรมตามประเพณี งานลอยกระทง ทำบุญ-ปล่อยปลา งานสมโภชของวัดสระบุญในช่วงต่าง ๆ	

ตารางที่ 2 รายละเอียดพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ (ต่อ)

พื้นที่การเรียนรู้	ความสำคัญและการเชื่อมโยงการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์	บริเวณที่ตั้งพื้นที่การเรียนรู้
พื้นที่ว่างริมคลองใกล้พื้นที่สระบัวคลอง 11	เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากวัดสระบัวทางกันประมาณ 200 เมตร พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่โล่งและจอดรถยนต์เป็นส่วนใหญ่ มีตรงข้ามถนนเป็นอาคารหอพัก อาคารพาณิชย์กรรม และร้านค้าต่างๆ ซึ่งสามารถเข้ามาใช้สถานที่ดังกล่าวได้อย่างสะดวก นอกจากนี้พื้นที่บริเวณดังกล่าวจะอยู่ในเขตที่มีการขยายแนวเขื่อนคอนกรีตซึ่งการออกแบบพื้นที่เรียนรู้ต้องศึกษาถึงกิจกรรมในพื้นที่ที่จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย	
ศาลเจ้าเทวาลัยคลอง 12	เป็นศาลเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องด้วยการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ในสมัยก่อนใช้กุ๊ลิจินเป็นจำนวนมาก ทำให้พื้นที่คลอง 12 เป็นพื้นที่หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ศาลเจ้าที่ก่ง) และรูปปั้นองค์จำลองเจ้าแม่กวนอิม ต่อการดำรงชีวิตของชาวจีนที่สืบต่อมารุ่นสู่รุ่น เมื่อถึงวันสำคัญตามปฏิทินจีน เช่น ตรุษจีน สารทจีน และบรวงสรวงที่ก่ง คนในชุมชนจะรวมตัวจัดงานและนำของมาไหว้ที่ก่ง มีเวทีไว้จัดแสดงจึงซึ่งนับว่าหาชมได้ยากมากในปัจจุบัน มีการจัดงานประจำปีด้วยการฉายหนังกลางแปลง การประมูลของเพื่อสมทบทุนบำรุงศาลเจ้า	

5.3 ผลกระบวนการคิดเชิงออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์

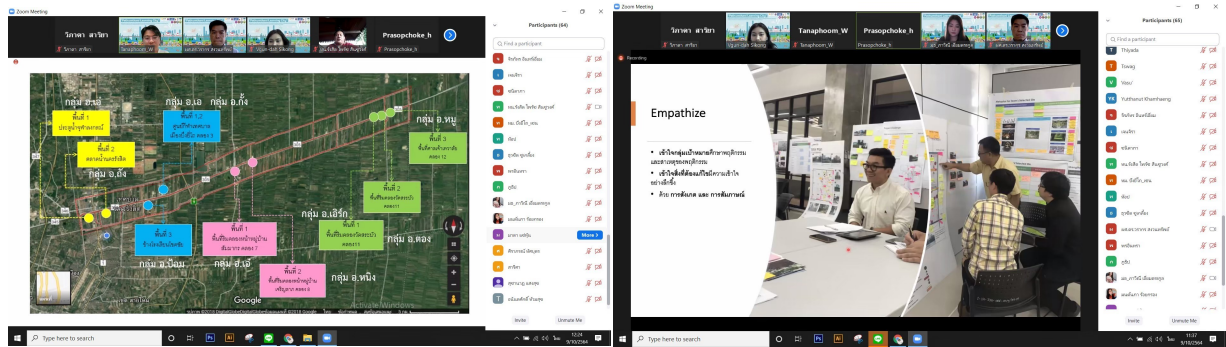
5.3.1 การสร้างการรับรู้และมองภาพรวมกันของการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการและการเข้าใจปัญหาของพื้นที่

จากการนำเสนอศักยภาพของพื้นที่เพื่อการพัฒนาเป็นย่านการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านกลุ่มตัวแทนจากหน่วยงานท้องถิ่นทั้ง 4 เทศบาล กลุ่มตัวแทนหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ กลุ่มตัวแทนชุมชนในพื้นที่ กลุ่มตัวแทนผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและผังเมือง พร้อมการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ครั้งที่ 1 ได้จัดขึ้นเพื่อนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้ 10 และเรียนรู้พื้นที่ทางกายภาพที่มีบริบทคล้ายกันกับคลองรังสิตประยูรศักดิ์ พร้อมเสนอแนะแนวคิดการออกแบบพื้นที่เรียนรู้ (รูปที่ 3) ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่คลองและกลไกการจัดการ กรณีศึกษา คลองโง้อ่าง โดยกลุ่มงานฟื้นฟูเมือง ส่วนอนุรักษ์และฟื้นฟูเมือง สำนักงานพัฒนาและฟื้นฟูเมือง สำนักงานวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร และแนวคิดการออกแบบพื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้โดย บริษัทแลนด์โปรเซส จำกัด ทำให้ได้แนวทางและความต้องการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ดังนี้

1) การออกแบบพื้นที่สาธารณะ ควรมีจุดประสงค์มากกว่าการเป็นที่ออกกำลังกายและเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ให้เป็นพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ธรรมชาติของคนในชุมชน และคืนสภาพธรรมชาติและประโยชน์สูงสุดสู่แก่สังคมสร้างระบบนิเวศสีเขียวของเมือง (Urban Green Infrastructure) ด้วยโครงข่ายระบบถนนเชื่อมต่อกับพื้นที่สีเขียวและเรียนรู้ขนาดต่างๆ ในบริเวณชุมชน

2) การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ ควรส่งเสริมกิจกรรมให้ประชาชนได้มีปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะทุกกลุ่มวัย ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้ และพื้นที่เรียนรู้ควรสร้างรายได้เสริมแก่ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น และให้บริการประชาชนในเรื่องสุขภาพ และเป็นศูนย์การเรียนรู้ในด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ

3) พื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ควรได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการน้ำไปพร้อมกัน เข้าใจถึงกายภาพของคลองในแต่ละช่วงเวลาเพราะมีผลต่อกิจกรรมการใช้พื้นที่โดยรอบ ตลอดจนคุณภาพน้ำ แก้ปัญหาผลกระทบด้านทรัพยากรน้ำและมีทิศทางพัฒนาอย่างทั่วถึง (Inclusive Planning Development) ที่ทุกคนมีส่วนร่วม

รูปที่ 3 การประชุมปฏิบัติการครั้งที่ 1 รูปแบบออนไลน์เพื่อนำเสนอพื้นที่ภายใต้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ

5.3.2 การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์

ผลจากการระดมความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม 10 พื้นที่ผ่านการประชุมออนไลน์ภายใต้กระบวนการคิดเชิงออกแบบทำให้เห็นถึงภาพรวมของปัญหา จุดเด่น และโอกาส ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และ กิจกรรม ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จุดเด่น ปัญหา และโอกาสการพัฒนา การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์

พื้นที่	ปัญหา	จุดเด่น	โอกาส
เทศบาลนครรังสิต	ขาดการเชื่อมโยงเส้นทางของรูปแบบการเดินทาง ระบบการสัญจร หน่วยงานขาดประสิทธิภาพการพัฒนาพื้นที่	ศูนย์กลางการเปลี่ยนถ่ายการเดินทาง ศูนย์กลางแหล่งการค้าพาณิชย์ ตลาดจุดเริ่มต้นการชดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ศาลเจ้า ประเพณีการแข่งขันเรือพายคลอง 1 – 3	ประวัติศาสตร์คลองรังสิตพร้อมประชาชนในพื้นที่ จุดกำเนิดกวยเตี๋ยวเรือ นโยบายของท้องถิ่นในการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลนครรังสิต
เทศบาลเมืองบึงยี่โถ	เกิดการกระจุกตัวของแหล่งที่อาศัย ขาดพื้นที่กิจกรรมของชุมชนและพื้นที่สีเขียวสาธารณะที่มีคุณภาพ	แหล่งที่อยู่อาศัยขนาดใหญ่ มีวัดและศาลเจ้าริมคลอง การขายกวยเตี๋ยวเรือ ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะ มีศูนย์กลางทางการแพทย์ของตนเอง	กิจกรรมการดูแลผู้สูงอายุ การดูแลสุขภาพคนเมือง มีการรวมกลุ่มเครือข่ายที่เป็นวงกว้าง จากภาคเอกชน กลุ่มตลาดชุมชน
เทศบาลตำบลธัญบุรี	การจัดระเบียบพื้นที่เชิงกายภาพ ขาดการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในการร่วมมือในการเข้าถึงของทุกกลุ่ม	สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ในรูปแบบห้องเรียนตามธรรมชาติในระดับประเทศที่อยู่ใกล้เคียง พบวิถีชีวิตดั้งเดิม	ศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน การคมนาคมที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการเปิดโครงการสวนสัตว์แห่งชาติ
เทศบาลเมืองสนนรักษ์	การเปลี่ยนแปลงของที่ดินไปสู่จัดสรรเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่เขียวเชิงเกษตรกรรมลดลง เครือข่ายยังไม่เข้มแข็ง	บ้านเรือนพื้นถิ่นลักษณะบ้านไม้สองชั้น ริมคลอง วิถีชีวิตดั้งเดิม พื้นที่ริมน้ำที่มีมากที่สุดสามารถเข้าถึงคลองรังสิตได้อย่างสะดวก การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสิ่งแวดล้อม	เส้นทางจักรยาน การเดินเรือคลองรังสิต ให้ท่าเรือเป็นปลายทาง พื้นที่เรียนรู้ริมน้ำ การอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว การอนุรักษ์ธรรมชาติ มีปราชญ์ในพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

ในลำดับการสร้างทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตในการแก้ปัญหาทั้ง 10 พื้นที่ได้ระบุถึงแนวทางการแก้ไขและลำดับความสำคัญในการนำมาใช้การนำเสนอสิ่งที่เป็นไปได้และนำมาสู่แนวคิด องค์ประกอบ และสร้างต้นแบบจำลองจนได้รูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ 10 พื้นที่ (รูปที่ 4) โดยพบว่าจะมีการสร้างทางเลือกหรือแนวคิดดังนี้

1) เทศบาลนครรังสิต

พื้นที่ประตุน้ำจุฬาลงกรณ์ มีการเชื่อมต่อทางสัญจรทางเดินเท้าและจักรยานเพื่อนำสู่แต่ละส่วนของกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่เน้นกลุ่มหลายวัยในการทำกิจกรรมร่วมกัน เปิดมุมมองพื้นที่สู่คลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านนิทรรศการประวัติศาสตร์

พื้นที่ตลาดน้ำนครรังสิต นำอัตลักษณ์ของบัวปทุมธานีมาประยุกต์ใช้ พื้นที่สามารถเชื่อมต่อกิจกรรมต่างๆ ที่สะท้อนวัฒนธรรมด้านอาหารกวยเตี๋ยวเรือได้พร้อมการรักษาสิ่งแวดล้อม

2) เทศบาลเมืองบึงยี่โถ

พื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถพื้นที่ส่วนที่ 1 แนวคิดต้องการตอบสนองผู้ใช้งานที่หลากหลายจึงมีแนวคิดใช้พืชพรรณสมุนไพรที่มีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมาต่อยอด จัดเป็นพื้นที่ต่าง ๆ ของสวนสมุนไพร พร้อมต่อยอดตลาดเกษตรอินทรีย์ ส่งเสริมรายได้ และสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

พื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถพื้นที่ส่วนที่ 2 แนวคิดเน้นการมีส่วนร่วมของทุกคนในการใช้งานพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน เก็บรักษาพื้นที่เดิมที่เป็นลานโล่งและปรับกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกายโดยเน้นการเชื่อมต่อพื้นที่ภายในอาคารที่เป็นสนามกีฬาในร่มและกลางแจ้ง เน้นการเดิน-วิ่งเพื่อสุขภาพและเชื่อมโยงกับศูนย์การแพทย์บึงยี่โถ พื้นที่ตลาด

พื้นที่ว่างเอกชน (ข้างโรงเรียนโชคชัย) แนวคิดการออกแบบผสมผสานกิจกรรมทางศาสนาที่มีศาลเจ้าเดิมในพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นประจำวันเข้าด้วยกัน จัดพื้นที่ให้มีการใช้งานที่เป็นสัดส่วนมากขึ้น โดยออกแบบให้พื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่โรงเรียน ที่และแหล่งเรียนรู้เกษตรพอเพียง โดยเปิดให้คนในพื้นที่เข้าถึงที่ริมคลองมากขึ้น

3) เทศบาลตำบลัญบุรี

พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านสัมมากร แนวคิดเป็นพื้นที่การเรียนรู้และจุดหมายตาของพื้นที่ของคลอง 7 เชื่อมโยงกิจกรรมพื้นที่ที่ริมน้ำเข้าด้วยกัน เช่น จัดพื้นที่สีเขียวต่อการพักผ่อน การตกปลา การแสดง ชนิดพันธุ์ปลาหายากหรือปลาที่พบได้ในคลองรังสิตฯ ไว้สำหรับเรียนรู้พันธุ์ปลาอย่างถูกต้องเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลา

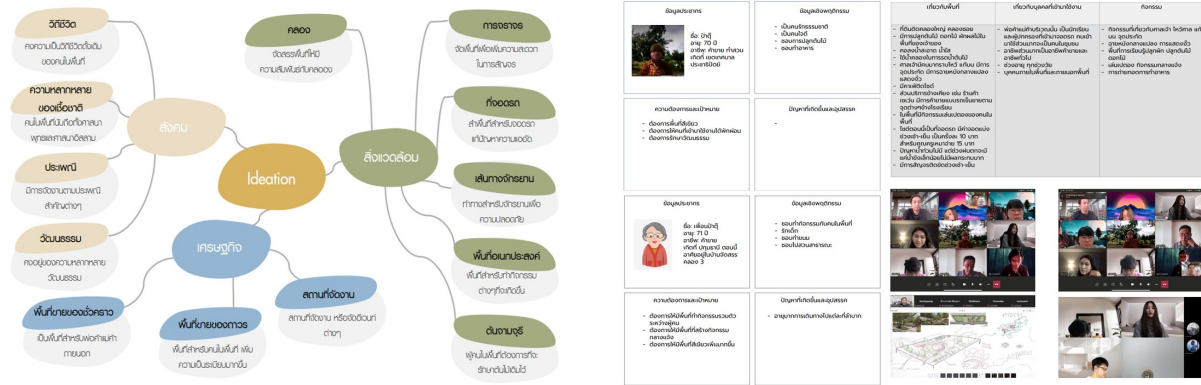
พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านเจริญลาภ 5 แนวคิดการนำพื้นที่ที่ยังไม่ได้มีการจัดพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการเข้าไปใช้พื้นที่ของชุมชนโดยรอบ ออกแบบให้พื้นที่มีความโดดเด่น การใช้สีสັນ คนทุกวัยสามารถเข้าไปใช้พื้นที่ได้ดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาใช้งานและยังทำให้เกิดเป็นจุดหมายตาแห่งใหม่ของชุมชน

4) เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์

พื้นที่ริมคลองวัดสระบัว คลอง 11 แนวคิดส่งเสริมลานกว้างใช้ทำกิจกรรมเอนกประสงค์ที่หลากหลาย ปรับภูมิทัศน์พื้นที่ทำกิจกรรมริมคลอง ผสานพื้นที่สีเขียว จัดให้มีพื้นที่การเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบที่น่าสนใจ รวมถึงพื้นที่ขายของสำหรับคนในชุมชน ปรับปรุงพื้นที่จอดรถและเพิ่มเลนจักรยาน

พื้นที่ว่างริมคลองใกล้พื้นที่วัดสระบัว คลอง 11 แนวคิดการนำประเด็นของเรื่องการสัญจรทั้งทางเดินเท้าและทางจักรยานมาใช้ในการออกแบบรองรับเส้นทางท่องเที่ยวจักรยาน ออกแบบเป็นจุดพักผ่อน เตรียมพื้นที่ไว้สำหรับทำกิจกรรมอื่นๆ เช่น คาเฟ่ พื้นที่นั่งพักผ่อนริมน้ำ พื้นที่ออกกำลังกาย และตกปลา เป็นต้น

พื้นที่ศาลเจ้าเทวาลัยคลอง 12 แนวคิดการผสมผสานกันระหว่าง ความเป็นพื้นที่ถิ่น ศิลปะ และความเชื่อ เพื่อสื่อถึงความเป็นมาและวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น คนไทยเชื้อสายจีน เพื่ออนุรักษ์ให้เกิดการเข้าใจได้ง่ายแก่คนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

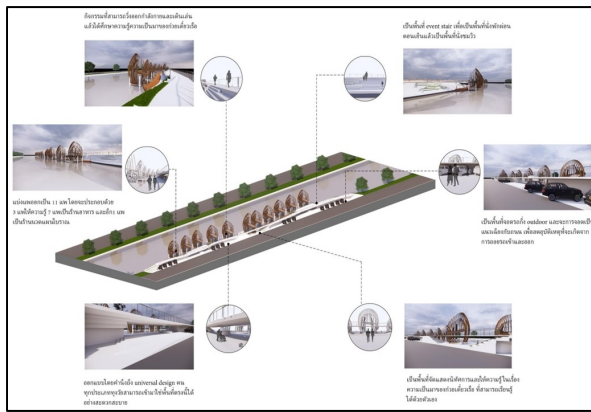

รูปที่ 4 ตัวอย่างการระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างแนวคิดและทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์

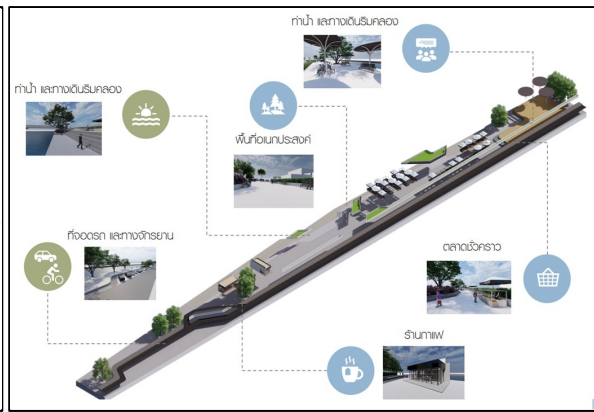
และจากแนวคิดดังกล่าวทำให้ได้พื้นที่ที่มีองค์ประกอบตามความคิดเห็นและการระดมความคิดของสมาชิกกลุ่มแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ อาคารสิ่งปลูกสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวก และพื้นที่สาธารณะ (ตารางที่ 4) ทั้งนี้พบว่าองค์ประกอบในการสร้างสิ่งปลูกสร้างอาคารเพื่อการเรียนรู้ จะเป็นการปรับปรุงหรือนำอาคารเก่าที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น ศาลเจ้า แพร่มน้ำ อาคารพิพิธภัณฑน์ ที่มีเนื้อหาในการเรียนรู้เฉพาะด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมวิถีชีวิตและอาหาร (รูปที่ 5) ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้พบว่าส่วนใหญ่หลายพื้นที่ที่มีลักษณะขององค์ประกอบคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ท่าเรือ สะพานริมคลอง ชุมชายของ พื้นที่ตลาดสร้างสรรค์ ทางจักรยาน และพื้นที่สีเขียว พื้นที่สาธารณะเพื่อพักผ่อนออกกำลังกาย ลานเอนกประสงค์

ตารางที่ 4 องค์ประกอบพื้นที่เรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์แบ่งตามพื้นที่

พื้นที่		องค์ประกอบ	อาคารสิ่งปลูกสร้าง	สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้				พื้นที่สาธารณะ	
			พื้นที่จัดแสดง, ร้านอาหาร, นิทรรศการในอาคาร, พื้นที่อเนกประสงค์ในอาคาร,	ห้องน้ำ, โรงครัว,ท่าเรือ, ชุมชายของ, สะพานริมคลอง, ตลาด	ทางเดิน/เส้นทางออกกำลังกาย	ทางจักรยาน	ที่จอดรถ	พื้นที่สีเขียว/แปลงผัก/พื้นที่พักผ่อน/สนามเด็กเล่น	ลานเอนกประสงค์
เทศบาลนครรังสิต	พื้นที่ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์		●	●	●	●	●	●	●
	พื้นที่ตลาดน้ำนครรังสิต		●	●	-	-	●		●
เทศบาลเมืองบึงยี่โถ	พื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ พื้นที่ส่วนที่ 1		●	-	●	●	-	●	●
	พื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถ พื้นที่ส่วนที่ 2		-	●	●	●	●	●	●
	พื้นที่ว่างเอกชนข้างโรงเรียนโชคชัย		●	●	-	-	●	●	●
เทศบาลตำบลธัญบุรี	พื้นที่ริมคลองหน้าหมู่บ้านสมมาตร		-	-	●	-	-	●	-
	พื้นที่ริมคลองหน้าหมู่บ้านเจริญลาก 5		-	●	●	●	-	●	●
เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์	พื้นที่บริเวณริมคลองวัดสระบัว คลอง 11		●	●	●	●	●	●	●
	พื้นที่ว่างริมคลองใกล้พื้นที่วัดสระบัว คลอง 1		-	●	●	●	●	●	-
	พื้นที่ริมคลองศาลเจ้าคลอง 12		●	●	-	●	-	-	●

ก) พื้นที่ตลาดน้ำนครังสิต

ข) พื้นที่ว่างริมคลองใกล้พื้นที่วัดสระบัว คลอง 11

รูปที่ 5 ตัวอย่างองค์ประกอบพื้นที่การเรียนรู้จากการระดมความคิดเห็น

ในขั้นตอนการสร้างต้นแบบจำลองเพื่อนำมารดมความคิดเห็นได้ผลงานด้วยการสร้างรูปภาพสามมิติเพื่อให้เห็นกิจกรรมและทัศนียภาพของพื้นที่การเรียนรู้ทั้ง 10 พื้นที่ และนำผลการทดสอบด้วยการนำเสนอและอธิบายรูปแบบกิจกรรมการใช้ประโยชน์พื้นที่แก่ผู้ใช้งานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและเสนอแนะเพื่อให้ได้พื้นที่แห่งการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและตรงความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งในรูปแบบการประชุมออนไลน์และการจัดประชุม ณ หน่วยงานท้องถิ่น (รูปที่ 6) โดยมีข้อคิดเห็นเพื่อพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้สรุป ดังนี้

พื้นที่ที่ 1 ประตูน้ำจุฬาลงกรณ์ ยกกระดับเป็นพื้นที่สาธารณะพื้นที่สีเขียวและนันทนาการขนาดใหญ่ให้กับเมือง พิจารณารักษาอาคารเก่า (ที่ทำการประตูน้ำจุฬาลงกรณ์) เนื่องจากเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของพื้นที่

พื้นที่ที่ 2 ตลาดน้ำนครังสิต เน้นจัดระเบียบของแบริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ให้เกิดความเรียบร้อย พิจารณาถึงบรรยากาศให้ครบทุกมิติทั้งในตอนเช้า กลางวัน เย็น ลักษณะทางสถาปัตยกรรมต้องมีความโดดเด่น และเปิดพื้นที่ดังกล่าวให้เห็นถึงจุดหมายตาใหม่ของพื้นที่ อย่างไรก็ตามควรพิจารณาถึงขนาดของอาคารที่เหมาะสมและสามารถบำรุงดูแลรักษาได้ง่าย

พื้นที่ที่ 3 ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถพื้นที่ส่วนที่ 1 การปรับเปลี่ยนพื้นที่ทั้งหมดจากเดิมที่เป็นที่จอดรถยนต์และลานสนามกีฬาไปเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ และพื้นที่เรียนรู้สมุนไพรและตลาดชุมชนอแกนิกอาจส่งผลให้เกิดการใช้พื้นที่หนาแน่นจนเกินไปควรพิจารณา คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้ในพื้นที่สาธารณะในการเข้ามาเรียนรู้เนื่องจากเป็นพื้นที่เปิด

พื้นที่ที่ 4 ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถพื้นที่ส่วนที่ 2 ขาดความเชื่อมโยงของพื้นที่ระหว่าง พื้นที่ที่ 1 และ พื้นที่ที่ 2 เนื่องจากอยู่พื้นที่เดียวกันควรให้มีทิศทางหรือการออกแบบสอดคล้องกันระหว่างการเล่นกีฬา ตลาดสุขภาพ และสมุนไพร การเดินในพื้นที่ การทำกิจกรรมควรคำนึงถึงผู้สูงอายุที่จะสามารถมาใช้พื้นที่ได้ง่ายมากขึ้น

พื้นที่ที่ 5 ที่ว่างเอกชน (ข้างโรงเรียนโชคชัย) พื้นที่ในการพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้มีความเป็นไปได้แต่ควรเริ่มทำบางส่วนของพื้นที่ก่อนตามลำดับความสำคัญ เห็นควรให้มีกิจกรรมประจำปีเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีน เช่น เรียนรู้การทำอาหารของชาวจีน และพัฒนาพื้นที่ริมคลองซอยบริเวณศาลเจ้าคลอง 3 ให้เป็นพื้นที่พักผ่อนและปลูกผักเพื่อการดำรงชีวิตตามหลักการเศรษฐกิจพอเพียง

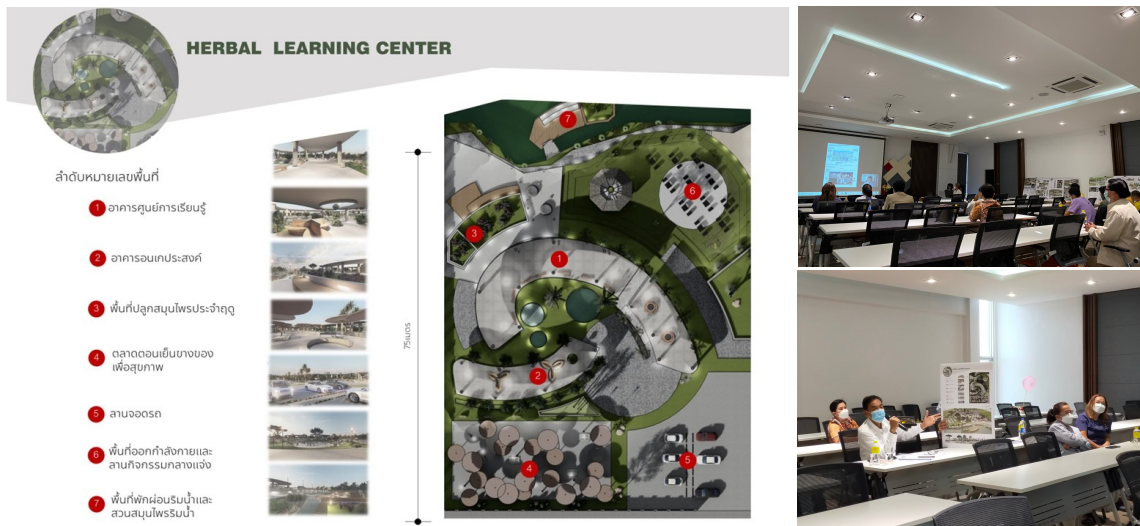
พื้นที่ที่ 6 พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านสัมมากร เป็นจุดหมายตาของชุมชน กิจกรรมการเรียนรู้ภายในพื้นที่ต้องรับรู้ได้สะท้อนความมีชีวิตของคนที่อยู่บริเวณโดยรอบให้มีความสุขกายและใจ มีการเคลื่อนไหว ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่ไม่ได้อยู่บนฝั่งเพียงอย่างเดียวแต่สัมผัสวิถีชีวิตคลอง คำนึงถึงความปลอดภัยเพราะมีหลายกลุ่มวัยเข้ามาใช้ การแยกทางคนเดิน และทางรถยนต์ หรือจักรยานต้องชัดเจนในการใช้งาน

พื้นที่ที่ 7 พื้นที่สาธารณะริมคลองหน้าหมู่บ้านเจริญลาภ 5 ควรส่งเสริมให้เกิดเป็นพื้นที่กิจกรรมพักผ่อนและเรียนรู้วัฒนธรรมที่ยังคงพึ่งพิงกับคลองรังสิตประยูรศักดิ์ เชื่อมโยงก่ายเตี้ยเรือบริเวณใกล้เคียงให้เป็นพื้นที่สาธารณะของประชาชน

ในการเรียนรู้ด้านอาหาร องค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะเรื่องไฟส่องสว่างที่ส่งเสริมให้พื้นที่ที่สามารถทำกิจกรรมได้อย่างสะดวกในเวลาพลบค่ำที่คนส่วนใหญ่จะกลับมาจากการทำงานและเรียนหนังสือ

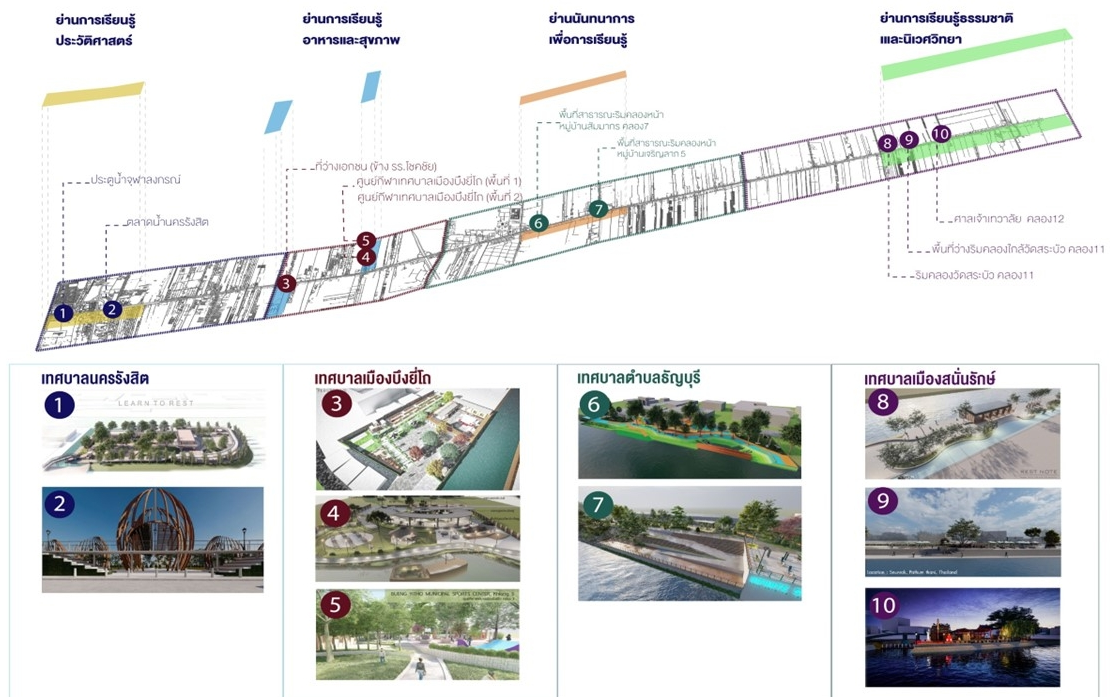
พื้นที่ที่ 8 พื้นที่บริเวณริมคลองวัดสระบัว คลอง 11 และพื้นที่ที่ 9 พื้นที่ว่างริมคลองใกล้พื้นที่วัดสระบัว คลอง 11 คำนึงถึงการใช้จักรยานโดยจัดให้ทางจักรยานมีความเชื่อมโยงกับพื้นที่แหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เป็นเส้นทางเรียนรู้ของพื้นที่สนนรักษ์ มีความปลอดภัย การเรียนรู้ทางธรรมชาติควรมีการจัดเก็บข้อมูลต้นไม้จามจุรี เพราะมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นสถานที่สำคัญที่ทางชุมชนและท้องถิ่นต้องรักษาไว้ผ่านการสร้างการรับรู้ของคนในพื้นที่

พื้นที่ที่ 10 ศาลเจ้าเทวาลัยคลอง 12 ควรสะท้อนถึงสำคัญของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน พื้นที่รองรับกิจกรรมและพิธีกรรมที่จะเกิดขึ้นในงานประจำปี เพราะมีคนมาร่วมงานจำนวนมากและร้านค้า พร้อมทั้งหรรสการแสดงงิ้ว พื้นที่ต้องมีความยืดหยุ่นสามารถดึงดูดกลุ่มคนรุ่นใหม่เข้ามาใช้พื้นที่ และเห็นคุณค่าของประวัติศาสตร์ เป็นจุดเส้นทางการท่องเที่ยวของศาลเจ้าตลอดคลองรังสิตประยูรศักดิ์

รูปที่ 6 ตัวอย่างการสร้างต้นแบบจำลองเพื่อนำมาระดมความคิดผ่านการทดสอบด้วยการนำเสนอและรับข้อเสนอแนะต่อพื้นที่ที่ 3 ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถพื้นที่ส่วนที่ 1 จากผู้ใช้งานในพื้นที่และหน่วยงานท้องถิ่น

เมื่อพิจารณาถึงรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้จากแนวคิดและองค์ประกอบ 10 พื้นที่ ภาพรวมของการออกแบบพื้นที่มุ่งเน้นไปที่พื้นที่สาธารณะเพื่อการพักผ่อน การจัดหาพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน การส่งเสริมสุขภาพของทุกกลุ่มวัย ตลอดจนเส้นทางเดินเท้าและจักรยาน แต่เมื่อพิจารณาถึงบทบาทและความโดดเด่นของพื้นที่ทางกายภาพการดำรงชีวิตของประชาชน และสิ่งที่หน่วยงานท้องถิ่นมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาโดยเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เป็นพื้นฐานการสร้างเมืองแห่งความรู้ สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ย่านการเรียนรู้ (รูปที่ 7) ได้แก่ (1) ย่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงถึงความเป็นมาของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านประตูน้ำจุฬาลงกรณ์และการค้าขายกัวยี่เรือ (2) ย่านการเรียนรู้อาหารและสุขภาพเชื่อมโยงพื้นที่ของกลุ่มวิสาหกิจสมุนไพร วัฒนธรรมอาหารจีนที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ การส่งเสริมพื้นที่สุขภาพคนเมืองจากการปรับปรุงพื้นที่ศูนย์กีฬาเทศบาลเมืองบึงยี่โถที่จะสนับสนุนกิจกรรมทางสุขภาพของศูนย์การแพทย์บึงยี่โถ (3) ย่านนันทนาการเพื่อการเรียนรู้เน้นส่งเสริมพื้นที่ออกกำลังกายและกิจกรรมการที่หลากหลายเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ใกล้เคียง เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ สวนสัตว์ดุสิตแห่งใหม่ และ (4) ย่านการเรียนรู้ธรรมชาติและระบบนิเวศ ที่สภาพพื้นที่ยังคงความสมบูรณ์ของพื้นที่เกษตรกรรมต้นจามจุรีสองฝั่งริมคลอง การมีวิถีชีวิตริมคลอง การมีเส้นทางที่เหมาะสมต่อการสนับสนุนเส้นทางปั่นจักรยาน

รูปที่ 7 สรุปพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ 10 พื้นที่

6. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

6.1 อภิปรายผล

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ เพื่อมุ่งเน้นการเชื่อมโยงพื้นที่การเรียนรู้ที่มีอยู่ให้ตอบสนองต่อประชาชนและยังคงคำนึงถึงวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์สู่การเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้ของเมืองและเชื่อมโยงการเรียนรู้ตลอดพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ โดยมี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการสร้างการรับรู้และมองภาพของการพัฒนาพื้นที่ผ่านทุนทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ร่วมกันเพื่อให้สมาชิกทุกกลุ่มมองภาพพื้นที่ร่วมกัน และเป็นการความตระหนักทางแผนของทรัพยากรผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 มีการให้ข้อมูลของพื้นที่ผ่านปราชญ์ชาวบ้านและมุมมองการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญภาคเอกชน ทำให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทัศนะ ที่จะนำไปคิดและวิเคราะห์ให้พื้นที่การเรียนรู้ตอบคนภายในและภายนอกพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าใจถึงปัญหาและสภาพพื้นที่โดยตัวแทนเจ้าของพื้นที่และประชาชน เป็นขั้นตอนเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมแต่ละความต้องการในการเรียนรู้ ซึ่งมีเป้าหมายเป็นกลุ่มคนในพื้นที่ผ่านตัวแทนประชาชน กลุ่มเยาวชน นักศึกษา ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ มีการตั้งกลุ่มระบอบออนไลน์เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสาร

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ โดยเป็นการนำข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาพัฒนาแบบแนวทางเลือกที่มีการระดมจากแนวคิดที่หลากหลายไม่ปิดกั้นความคิด เพื่อให้เข้าใจลักษณะของปัญหาให้ได้ชัดเจน มีจุดหมายในการหาทางแก้ไขได้อย่างตรงประเด็น มีทิศทางชัดเจน ดังนั้น ผลการออกแบบแต่ละกลุ่มจะเป็นไปตามมุมมองของสมาชิกในกลุ่มที่ร่วมกันลงมติ ซึ่งในกระบวนการนี้ได้มีผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมและผังเมืองจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและให้ข้อคิดเห็น

ขั้นตอนที่ 4 การสร้างต้นแบบจำลองเพื่อนำมาระดมความคิดเห็น ได้มีการนำทางเลือกมาสร้างพื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มตามโปรแกรมที่วางไว้ผ่านการจำลองบนกระดาษ และแบบจำลองสามมิติทางสถาปัตยกรรมที่สะท้อนพื้นที่การเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 การทดสอบเป็นการนำเสนอต้นแบบจำลองแก่กลุ่มผู้ใช้ เจ้าของพื้นที่ เครือข่าย และเทศบาลทั้ง 4 แห่ง เข้าร่วมในขั้นตอนที่ 2 เพื่อรับการประเมินผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ ครั้งที่ 2 โดยผลภาพรวมของการพัฒนาพื้นที่ การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์พบว่า พื้นที่เรียนรู้ของแต่ละพื้นที่สะท้อนถึงการเข้าถึงและการเชื่อมต่อ สภาวะที่ สะดวกสบาย คำนึงถึงผู้ใช้งานและกิจกรรมที่เกิดขึ้น และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (ชัตติพงษ์ ด้วงสำราญ, 2562) อย่างไรก็ตามประเด็นที่ควรพัฒนาคือรูปแบบความเชื่อมโยงของพื้นที่และความปลอดภัยเนื่องจากเป็นที่สาธารณะ

ทั้งนี้พบว่างานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับพลเดช เชาวรัตน์ และคณะ (2565) ที่นำกระบวนการคิดเชิงออกแบบ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบวิถีทัศน์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนเก่า จังหวัดมหาสารคาม และมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ผ่านการศึกษาต้นทุนทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาพฤติกรรมและรูปแบบการรับสื่อของกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบและพัฒนาสื่อขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้สื่อและปรับปรุง และขั้นตอนที่ 5 การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ ผ่านการประเมินโดยมีผู้เข้าร่วมในกระบวนการประกอบด้วยผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ เด็กและเยาวชน ชาว ชุมชน นักศึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ดังนั้น การใช้แนวคิดกระบวนการคิดเชิงออกแบบเป็นหนึ่งในเครื่องมือที่สามารถนำมา ประยุกต์ใช้พัฒนาผลิตภัณฑ์ บริการ การพัฒนาเมือง (พลเดช เชาวรัตน์, เเมธี พิริยการนนท์ และศุภธิดา สว่างแจ้ง, 2560) โดย ยึดบุคคลเป็นศูนย์กลาง การทำงานเป็นหมู่คณะ มีมุมมองการคิดเชิงบวกในการมองเห็นวิธีการใหม่ในการแก้ไขตอบโจทยความ ต้องการของคนในพื้นที่รู้จักมองปัญหาและช่วยฝึกการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

6.2 สรุปผล

ผลการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ผ่านการกระบวนการคิดเชิงออกแบบ ได้แสดงให้เห็นถึง ศักยภาพของคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ในการส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ที่ผ่านการระดมความคิดเห็นกลุ่มผู้ใช้งาน หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง เครือข่าย ผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 10 พื้นที่ เพื่อให้พื้นที่ต้นแบบการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และมาจากความต้องการที่จะส่งเสริมการใช้งานพื้นที่สาธารณะสอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ของชุมชน ผลของกระบวนการ คิดเชิงออกแบบ ชี้ให้เห็นผลลัพธ์ที่ได้ ดังนี้

1) ด้านกระบวนการคิดเชิงออกแบบในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เกิดจากลงมือทำผ่านประชุมปฏิบัติการ รูปแบบออนไลน์ การระดมความคิดเห็นของการทำงานเป็นกลุ่ม จากการสังเกตพบว่าแม้ผู้เข้าร่วมจะมีพื้นฐานและ ประสบการณ์ต่อพื้นที่คลองรังสิตประยูรศักดิ์แตกต่างกันแต่ทำให้เห็นถึงการสะท้อนมุมมองของแนวคิด การพัฒนาที่ หลากหลายของ 10 พื้นที่การเรียนรู้ ทั้งนี้รูปแบบไม่จำเป็นต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนตั้งแต่ 1 - 5 เพราะเมื่อดำเนินการตาม ขั้นตอนครบถ้วนแล้วพบว่ามีข้อมูลและข้อมูลใหม่เพิ่มเติมสมาชิกอาจกลับไปขั้นของการระดมสมองเพื่อหาแนวคิดใหม่ ๆ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปเริ่มดำเนินการในขั้นแรกและมีข้อสังเกตว่าการระดมความคิดเห็นผ่านรูปแบบออนไลน์แม้จะมีความ สะดวกง่ายต่อการระดมสมอง แต่อุปสรรคคือเรื่องอุปกรณ์และการเชื่อมต่อระบบออนไลน์ที่อาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน และการประสานระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มซึ่งขึ้นอยู่กับความพร้อมและความถนัดของแต่ละคนภายในกลุ่ม

2) ด้านการสร้างความรู้ความตระหนักจากกระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ทำให้สมาชิกภายในกลุ่ม ได้มองเห็นมุมมองที่แตกต่างกันออกไปในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เข้าใจทั้งวิธีคิดและความต้องการของผู้ใช้บริการก่อนที่จะเริ่ม กระบวนการการคิดเชิงออกแบบทุกครั้ง สมาชิกเกิดการรับรู้และมองเห็นถึงคุณค่าของพื้นที่การเรียนรู้ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ประชาชนในพื้นที่ ในการค้นพบปัญหาแล้วทำความเข้าใจกับปัญหาให้ลึกซึ้งในหลากหลายมิติเพื่อนำไปสู่การออกแบบที่ดี

3) ด้านการสร้างเครือข่ายจากการนำเสนอในขั้นตอนที่ 5 โดยเป็นการทดสอบผ่านการนำเสนอแก่กลุ่มผู้ใช้ เจ้าของพื้นที่ เครือข่าย และเทศบาลทั้ง 4 แห่ง ทำให้พื้นที่การเรียนรู้ 10 พื้นที่ได้รับข้อคิดเห็นและนำมาพัฒนาต่อที่จะนำไป พัฒนาจริงในพื้นที่ซึ่งการพัฒนาคลองไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพัง ดังนั้นการขับเคลื่อนพื้นที่กับหน่วยงานที่มีส่วน เกี่ยวข้องโดยตรงที่ต้องทำกระบวนการอย่างต่อเนื่องควรมีเจ้าภาพหลักเนื่องจากเป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยใช้ระยะเวลาของ การระดมความคิดเห็นและมองการพัฒนาพื้นที่ทั้ง 10 พื้นที่เชื่อมโยงกัน

4) ด้านการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ 10 พื้นที่ที่สามารถแบ่งออกเป็น 4 ย่านการเรียนรู้ ได้แก่ (1) ย่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ (2) ย่านการเรียนรู้อาหารและสุขภาพ (3) ย่านนันทนาการเพื่อการเรียนรู้เน้นส่งเสริมพื้นที่ออกกำลังกายและกิจกรรมการที่หลากหลาย และ (4) ย่านการเรียนรู้ธรรมชาติและระบบนิเวศ ซึ่งสามารถยกระดับพื้นที่สาธารณะการเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ตามเป้าหมายสำคัญของยุทธศาสตร์เพื่อคืนพื้นที่คลองและพื้นที่สาธารณะให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของแนวทางอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่สีเขียวตลอดแนวคลอง พลิกฟื้นวิถีชีวิตชุมชนริมคลอง และเป็นต้นแบบการพัฒนา ในการผลักดันการใช้ทรัพยากรของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้สำหรับประชาชนทุกคนและทุกระดับ

6.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการนำกระบวนการคิดเชิงออกแบบมาใช้ในการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ ดังนั้น ควรให้ความสำคัญต่อกระบวนการสร้างความเข้าใจในพื้นที่ให้่องแท้ เพราะคือประเด็นสำคัญในการรับรู้ปัญหาและความต้องการจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สำหรับการทดลองพื้นที่ทางกายภาพที่ผ่านการประเมินผลไม่สามารถทำได้เนื่องจากมีระยะเวลาดำเนินการศึกษามีจำกัด ดังนั้น ในการศึกษาต่อไปควรมีการจำลองพื้นที่การเรียนรู้ในสถานที่จริงและประเมินผลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ควรนำพื้นที่การเรียนรู้ทั้ง 10 พื้นที่ เข้าสู่กระบวนการวางแผนพัฒนาของเทศบาลและเครือข่ายในการกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสมให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนโดยใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบมาปรับใช้ซึ่งท้ายสุดแล้วต้องมีการทดลองปฏิบัติให้ได้ข้อสรุปของการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้คลองรังสิตประยูรศักดิ์ได้อย่างยั่งยืน

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนภายใต้หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ ขอขอบพระคุณหน่วยงานเทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ เทศบาลตำบลธัญบุรี เทศบาลเมืองสนั่นรักษ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย อนุเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานภายใต้โครงการชุดการศึกษากลไกความร่วมมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านพื้นที่การเรียนรู้ของจังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

- ชัตติพงษ์ ตัวสาราญ. (2562). การออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออกวิทยาเขตอุเทนถวาย. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. 4(2), 253-266.
- จังหวัดปทุมธานี. (2556). เมืองธัญบุรี 111 ปี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท อันลิมิต พรินติ้ง จำกัด.
- จันทิมา อังคพนิชกิจ และพิพัฒน์ กระแสจันทร์. (2559). ท้องถิ่นรังสิตในประวัติศาสตร์และความทรงจำ: จากเรือสู่อุบัติกับการเปลี่ยนแปลงชุมชน กรณีศึกษาชุมชนประตู่หน้าจุฬาลงกรณ์ และชุมชนตลาดปากคลองหนึ่ง. เข้าถึงได้จาก: <http://rangsit.org/E-Book/RangsitHistory/index.html#p=2>.
- ธนวัฒน์ จารุพงษ์สกุล และคณะ. (2540). ร้อยปีคลองรังสิต โครงการวิจัยนำร่องเฉลิมฉลองวโรกาสกาญจนาภิเษก สถาบันไทยศึกษา. (93-137). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุดพัฒน์ คำวชิระพิทักษ์ และมนัญญา คำวชิระพิทักษ์. (2563). รูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนที่สอดคล้องกับการคงอยู่ของมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา: เทศบาลนครรังสิต เทศบาลเมืองบึงยี่โถ และเทศบาลเมืองท่าโขลง. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.. 31(2), 34-49.
- พลเดช เชาวรัตน์, เมธี พริยการณน และศุภธิดา สว่างแจ้ง. (2560). การนำแนวคิดการคิดอย่างนักออกแบบไปใช้ในการพัฒนาเมืองในประเทศไทย. วารสารสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้างวิจัย. 16(2), 119-132.

- พลเดช เชาวรัตน์ และคณะ. (2565). การประยุกต์ใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบในการออกแบบวิถีทัศน์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนเก่าแก่ จังหวัดมหาสารคาม. วารสารสถาปัตยกรรม การออกแบบและการก่อสร้าง. 4(1), 119-132.
- ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. (2564). **Design Thinking: Learning by Doing** การคิดเชิงออกแบบ: เรียนรู้ได้ด้วยการลงมือทำ. เข้าถึงได้จาก:
<http://resource.tcdc.or.th/ebook/Design.Thinking.Learning.by.Doing.pdf>.
- สถาบันวิจัยเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2565). **เมืองแห่งการเรียนรู้คืออะไร**. เข้าถึงได้จาก:
<https://research.eef.or.th/learning-city>.
- อภิภา ปรัชญพฤทธิ์. (2560). การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี. 11(2), 379-392.
- Arendt, H. (1958). **The Human Condition**. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
- Brown, M. (2005). Learning spaces. In Diana, G.O. and James, L.O. (Eds.), **Educating the Net Generation** (12.1-12.22). EDCAUSE.
- Cornell, P. (2002). The Impact of Changes in Teaching and Learning on Furniture and the Learning Environment. **New Directions for Teaching and Learning Journal**. (92), 33-41.
- Dijkstra, L. W. (2000). Public Spaces: A Comparative Discussion of the Criteria for Public Space. In R. Hutchison (Ed.), **Constructions of Urban Space: Research in Urban Sociology** (1-22). Stamford: JAI Press.
- Gee, L. (2006). Human-Centered Design Guidelines. In Diana, G.O. (Ed). **Learning Spaces**. (10.1-10.13). EDCAUSE.
- Gehl, J. (2010). **Cities for People**. Washington, DC: Island Press.
- Lennard, C., & Lennard, H. L. (1995). **Livable Cities Observed**. California: Gondolier Press.
- Tim, B. & Jocelyn, W. (2010). **Design Thinking for Social Innovation**. Stanford Social Innovation Review Winter 2010. Retrieved from: https://ssir.org/articles/entry/design_thinking_for_social_innovation.